

Міністерство освіти і науки
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»
Навчально-науковий інститут мистецтв
Кафедра методики викладання образотворчого і декоративно-прикладного
мистецтва та дизайну

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

для студентів другого «магістерського» рівня вищої освіти
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)
спеціалізація 014.12 Образотворче мистецтво

УДК 745/749:371.214.114
ББК 85.12

Методичні рекомендації щодо проходження науково-педагогічної практики для студентів другого «магістерського» рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями), спеціалізація 014.12 Образотворче мистецтво. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника/ Укладач: Л.О. Синишин. Івано-Франківськ : Симфонія Форте, 2019. 37 с.

Рецензенти:

Бойчук Б. В. - кандидат мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації Навчально-наукового Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Шпільчак В. А. – доцент, доцент кафедри дизайну і теорії мистецтва, кандидат педагогічних наук навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Методичні рекомендації є допоміжним матеріалом щодо оформлення звітної документації науково-педагогічної практики для майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Вони розкривають зміст, загальні положення, мету, зміст та бази практик, вказують, які повинні бути матеріали звітної документації практики відповідно до сучасних тенденцій освітнього процесу у закладі вищої освіти.

*Рекомендовано до друку Вченою радою навчально-наукового інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника»
Протокол № 1 від 04 вересня 2019 р.*

© Л.О. Синишин - укладач.

© ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,
кафедра МВОДПМД, 2019

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Загальні положення. Мета, зміст та бази практик.....	4
2. Забезпечення практики: бази, програми.....	7
3. Організація та керівництво практикою.....	8
4. Права та обов'язки студентів.....	9
5. Проходження практики за межами України.....	10
6. Підведення підсумків практики.....	11
7. Матеріальне забезпечення.....	11
8. Документи, що регламентують діяльність підрозділів у забезпеченні практики.....	12
9. Критерії оцінки результатів науково-педагогічної практики	12
10.Список використаних джерел.....	13
11. Додатки.....	16

ВСТУП

Положення про організацію та проведення практики студентів у Державному вищому навчальному закладі «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (далі – Положення, далі – Університет) розроблено у відповідності до чинного законодавства у сфері освіти України: Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту», Положення про проведення практики студентів ЗВО України: Наказу Міністерства освіти України 08.04.1993 № 93 (Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міносвіти № 351 (v0351281-94) від 20.12.94), Постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» з урахуванням Положення про організацію освітнього процесу в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Це Положення регламентує питання проведення всіх видів практики студентів у Державному вищому навчальному закладі «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» для всіх спеціальностей та рівнів освіти.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ. МЕТА, ЗМІСТ ТА БАЗИ ПРАКТИК

Проходження науково-педагогічної практики забезпечується освітньою програмою підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014. 12 - Середня освіта (Образотворче мистецтво) та є обов'язковим компонентом ОПП для здобуття другого (магістерського) рівня і ОНП третього (освітньо-наукового) рівнів і має на меті набуття професійних вмінь та навичок фахових компетентностей на посаді викладача вищої школи.

Науково-педагогічна практика є невід'ємною складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців університету і спрямована на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами за час навчання, набуття і удосконалення практичних навичок і умінь, формування та розвиток у студентів професійного вміння приймати самостійні рішення в умовах конкретної професійної ситуації, оволодіння сучасними методами, формами організації праці їхньої майбутньої спеціальності, визначених освітньо-кваліфікаційною характеристикою підготовки фахівців відповідного напрямку. Базою проходження науково-педагогічної практики є університети, інститути, коледжі, вищі професійні училища та інші.

Під час науково-педагогічної практики здобувачі виконують навчально-

методичну роботу (підготовка до занять, методична робота, відвідування та аналіз занять, проведення консультацій, керівництво різними видами діяльності студентів), яка становить 180 навчальних годин практики, а також оформляють звітні документи (звіт – стислий опис змісту роботи, щоденник практики, розширений конспект проведеного одного залікового заняття, план-схему психолого-педагогічної характеристики групи (колективу), характеристика керівника-методиста про навчально-методичну роботу студента). Студенти проходять практику упродовж 4 тижнів (6 залікових кредитів) у III-му семестрі. За час практики студенти повинні провести: 3 лекції та 5 практичних занять.

Строки проведення практик визначені в навчальному плані спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), спеціалізація 014.12 Образотворче мистецтво.

Зміст практики визначається її програмами: наскрізною програмою та робочою програмою.

Метою викладання науково-педагогічної практики є базова підготовка майбутнього спеціаліста до теоретичного та практичного застосування знань, що відбувається упродовж 4 тижнів (6 залікових кредитів), студенти оволодівають системою навчально-виховної діяльності викладача. Студенти виконують обов'язки викладача з фаху, здатні застосовувати вміння, сформовані під час науково-педагогічної практики, у перед планових та проектних дослідженнях. Відповідно до вимог кредитно-трансферної системи навчання, всю роботу студентів під час практики можна згрупувати у 4 змістових модулі. Змістове навантаження кожного з них залежить від фаху, з якого студент проходить практику.

При вивченні дисципліни «Науково-педагогічна практика» особливу увагу необхідно приділити організації самостійної роботи студентів, що сприяє формуванню вмінь і навичок самостійної праці, поглибленню професійно-практичної підготовки, самоосвіті, самостійному вирішенню практичних завдань.

Завданням поглибити теоретичні знання з курсів «Методика викладання образотворчого мистецтва», «Педагогіка»; сформувати практичні навички роботи з студентами у процесі навчально-виховної діяльності на заняттях з образотворчого мистецтва та інших дисциплінах художнього циклу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- базові положення нормативних документів у мистецькій галузі, зміст та структуру програм з відповідних курсів, а також відповідних їм

підручників;

- різноманіття форм, методів організації мистецької освіти, способи діагностики навчальних досягнень студентів;
- особливості організації навчально-виховного процесу в сучасних освітніх закладах;
- основні закономірності, принципи, методи і прийоми навчання та виховання, основні види діяльності і методичку їх організації;
- вікові особливості психологічного та фізичного розвитку.

Вміти:

- реалізовувати здобуті знання, уміння і навички в науково-дослідницькій діяльності;
- реалізовувати професійні якості на практиці;
- застосовувати на практиці основні принципи, методи та прийоми навчання та виховання;
- методично грамотно спланувати і провести заняття різних типів;
- використовувати різні форми організації навчально-виховної діяльності;
- організовувати, планувати та проводити різноманітні за формою і змістом виховні заходи;
- аналізувати програми і підручники з відповідних курсів;
- аналізувати навчально-методичну літературу.

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач:

ЗК 1. Синтез та аналіз. Здатність до узагальнень, абстрактного мислення, поєднання аналізу та синтезу для розуміння процесів та явищ у галузі образотворчого мистецтва, уміння чітко встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

ЗК 2. Науково-дослідницькі навички. Здатність формулювати нові гіпотези та вирішувати наукові задачі в галузях образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, підбирати відповідні методи для їх розв'язання; володіння основними поняттями й методами мистецтвознавчого дослідження та вміння застосовувати їх на практиці.

ЗК 3. Міжособистісна взаємодія. Здатність працювати в команді, вести наукові дискусії, переконувати та впливати на інших учасників колективу; уміння знаходити компромісні рішення й брати на себе відповідальність за їх втілення. Здатність мотивувати людей, ставити цілі, обґрунтовувати методи дослідження та рухатися до спільної мети.

Фахові компетенції.

ФК 5. Здатність виявляти розуміння предмета, структури і ролі мистецтва у формуванні сучасної світової науки; мати чітке уявлення про історичне

підгрунтя мистецтва, принципи і механізми його розвитку й функціонування, системний і антропоцентричний підходи в образотворчому, декоративно-ужитковому мистецтві, художній культурі та дизайні; розуміння ролі мистецтва в житті соціуму; вміння розвивати в учнів та ЗВО необхідні мистецтвознавчі компетенції.

ФК 12. Здатність володіти фаховою термінологією, теорією і методикою дизайну.

Знання з предметної області:

РН 1. Знання головних аспектів використання термінології образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, художньої культури та дизайну.

РН 2. Володіти класифікацією видів та жанрів візуального мистецтва, класифікувати їх згідно основних характеристик.

РН 3. Знати основні манери виконання живописних, графічних та скульптурних творів, а також творів ДПМ, дизайнерських творів та проектів, принципи їх побудови.

РН 4. Знати основні семантичні та композиційні засоби побудови творів декоративно-прикладних творів мистецтва України.

РН 5. Володіти знаннями з ергономіки та художнього конструювання.

РН 6. Знати основи пластанатомії, перспективи, кольорознавства, композиції.

Практичні навички з предметної області:

РН 1. Набуття навичок живописання техніками лесування, корпусного криття, легкого, прозорого мазка, пастозних пластичних переходів.

РН 2. Уміння працювати твердими та м'якими графічними матеріалами на різноманітних поверхнях, специфічними для графіки художніми техніками.

РН 3. Уміння працювати класичними пластичними та твердими матеріалами основними методами відсікання та додавання форми.

РН 4. Уміти використовувати у творах декоративно-прикладного мистецтва семантичні (відомості національної, соціальної, магічної, образної орієнтації), а також композиційні засоби, колористичні, технологічні елементи. Володіти різними техніками та технологіями роботи у відповідних матеріалах дизайну.

РН 5. Здатність застосовувати профільні знання у підготовці до уроку; проектувати зміст уроку; проектувати пізнавальну діяльність учнів для засвоєння навчального матеріалу; здійснювати методичну діяльність з образотворчого мистецтва, застосовувати базові знання з педагогіки та психології, методики викладання фахових дисциплін; проектувати діяльність предметного гуртка, факультативу, створювати елективні курси; аналізувати

підручники, посібники, дидактичні матеріали, методичну літературу для цілей проектування цілісного навчально-виховного процесу; проектувати реалізацію міжпредметних зв'язків; виховувати всебічно розвинену особистість.

РН 6. Здатність здійснювати відбір методів, форм і засобів навчання, спрямованих на розвиток здібностей учнів та їх виховання; розвиток в учнів вмінь працювати з творчими та олімпіадними завданнями з образотворчого мистецтва; організовувати та проводити виховні заходи; організувати роботу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці в межах функціональних обов'язків викладача і вчителя.

Загальні уміння:

РН 1. Здатність управляти інформацією з первинних та вторинних інформаційних джерел, включаючи відтворення інформації через електронний пошук.

РН 2. Здатність провадити наукову діяльність у галузі мистецтвознавства та методики; шукати нові форми та методи навчання та здійснювати їх апробацію; проводити педагогічний експеримент; залучати нетрадиційні форми педагогічної діяльності; аналізувати психолого-педагогічні особливості різних вікових груп.

РН 3. Здатність вміти, виходячи з мети спостереження та властивостей об'єкта дослідження, обирати метод і розробляти план та методику спостереження; прогнозувати вплив різних факторів на якість результату.

РН 4. Здатність адаптуватись до нових ситуацій та приймати рішення; застосовувати знання на практиці, розв'язувати задачі, пов'язані з якісною та кількісною інформацією.

РН 5. Інформаційно-технологічні уміння: обробки тексту, використання електронних таблиць, реєстрації та зберігання даних; використовувати можливості мережевих програмних систем для вирішення теоретичних і практичних завдань у галузі професійної діяльності; вміння користуватися електронними словниками; пошук методичних матеріалів для реалізації міжпредметних зв'язків, предметно-орієнтоване використання Інтернету.

РН 6. Навички планування та управління часом. Дотримання професійної етики.

2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАКТИКИ: БАЗИ, ПРОГРАМИ

Наскрізна програма практики (НПП) – це основний організаційно-методичний документ, що регламентує мету, зміст і послідовність проведення практик, підведення їх підсумків і містить рекомендації щодо видів, форм і

методів контролю якості підготовки (рівень компетенцій), які здобувачі вищої освіти повинні отримувати під час проходження кожного виду практики. Зміст наскрізних програм включає програми всіх практик на кожному рівні здобуття вищої освіти.

НПП розробляється навчальним підрозділом університету згідно з навчальними планами, відповідно до ОПП підготовки фахівців.

НПП повинна мати таку структуру: найменування практики, семестр, в якому передбачена практика, тривалість практики (тижні), вступ, мета і завдання практичної підготовки студентів структурного підрозділу відповідно до спеціальностей; структура практичної підготовки у підрозділі: види практик, послідовність проходження, кількість кредитів (годин) на кожен вид, форма контролю); специфічні особливості організації та проведення практики (за необхідності).

На основі НПП розробляються і затверджуються робочі програми відповідних видів практики.

Робочою програмою практики вважається навчально-методичний документ, який регламентує порядок проведення окремо взятої практики. Робоча програма практики (далі – РПП) студентів входять до комплексу основних навчально-методичних документів, які реалізують завдання ОПП фахівців освітніх ступенів та відповідають їх змісту щодо практичних знань і навичок.

Структура робочої програми повинна відповідати загальним вимогам, що ставляться до документів такого виду.

Кафедри, циклові комісії можуть розробляти, окрім наскрізних та робочих програм практики, інші методичні документи, які сприятимуть досягненню високої якості проведення практики студентів.

Визначення *баз практики*, розробка та укладення угод із підприємствами, організаціями, установами всіх форм власності здійснює відділ практики Університету. Тривалість дії угоди узгоджується договірними сторонами й діє упродовж п'яти років.

Студент може самостійно обрати місце проходження практики. У такому разі він зобов'язаний за місяць до її початку принести лист-дозвіл та Угоду з підприємством, установою чи організацією про проходження практики.

На практику студенти направляються наказом ректора Університету.

Студенти можуть проходити практику за місцем проживання, праці чи навчання.

При отриманні подвійної освіти всі види практик пере зараховуються.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ І КЕРІВНИЦТВО ПРАКТИКОЮ

Відповідальність за організацію, проведення і контроль практики покладається на ректора Університету.

Організаційно-фінансове керівництво координується завідувачем відділу виробничої (навчальної) практики Університету.

Безпосереднє навчально-методичне керівництво та виконання програми практики забезпечують керівники практики від структурних підрозділів Університету.

До керівництва практикою залучаються викладачі, які мають досвід практичної роботи за фахом, на підприємствах та інших об'єктах практики не менше одного року.

Продовження (зміна періоду проведення) практики регламентується розпорядженням структурного підрозділу (коледжу, факультету, інституту) Університету.

Структурний подає відділу практики в електронному варіанті службове подання для підготовки наказу про проведення практики.

Керівник практики від підрозділу та керівники-методисти циклових комісій і кафедр розподіляють між собою проведення всіх організаційних заходів щодо практики (настановча конференція, інструктаж з техніки безпеки, супровідні документи тощо).

Керівники баз практик своїм наказом зараховують студентів практикантів на конкретні робочі місця/посади. За відсутності останніх студенти призначаються дублерами працівників, а також призначають наставників студентів.

4. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТУДЕНТІВ

Студенти-практиканти Університету *зобов'язані*:

- до початку практики одержати від керівника практики (відповідного підрозділу), керівників-методистів направлення, методичні матеріали (РПП, методичні вказівки, щоденник, індивідуальне завдання), консультації щодо оформлення всіх необхідних документів;
- своєчасно прибути на базу практики та відвідувати базу практики відповідно до розкладу виробничої педагогічної практики в закладах вищої освіти;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики і вказівками її керівників;

- надавати посильну допомогу викладачам;
- займатися плануванням і викладанням лекцій та практичних завдань;
- вести спостереження за діяльністю викладача та студентів на парах, виконуючи практичні завдання;
- брати активну участь в обговоренні результатів спостереження під час занять з методики навчання;
- виконувати індивідуальні завдання;
- опрацювати рекомендовану літературу;
- дотримуватися правил техніки безпеки, внутрішнього розпорядку бази практики, етики взаємовідносин між учасниками практики;
- нести відповідальність за виконану роботу;
- своєчасно здати матеріали практики, передбачені РПП, та у зазначені терміни скласти диференційований залік з практики;
- подати характеристику про практику.

Студенти-практиканти **мають право:**

- за наявності вакантних місць студенти можуть бути зарахованими на штатні посади, якщо робота на них відповідає вимогам РПП. При цьому не менше 50 відсотків часу відводиться на загально професійну підготовку за програмою практики;
- повторного проходження практики у разі відсутності на базі практики з поважної причини за умови надання відповідних документів та за рішенням керівництва підрозділу Університету;
- на проходження практики за майбутнім місцем працевлаштування, якщо вони навчаються в Університеті за цільовим направленням;
- проходити практику на випускному курсі за майбутнім місцем працевлаштування (за умови представлення документів про своє працевлаштування після закінчення Університету).

5. ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

Для поглиблення теоретичних знань і практичних навичок студентів Університету можуть скеровувати для проходження науково-педагогічної практики за межами України.

Групи для проходження практики за межами України формують відповідно до укладених угод з установами, організаціями та підприємствами інших країн.

Відповідальність за якісне формування груп покладається на завідувачів кафедр тощо.

Програму проходження практики за межами України готують викладачі випускових кафедр.

Після повернення в Україну студенти зобов'язані представити звітну документацію і захисти її згідно з вимогами.

6. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

В Університеті форми звітності й оцінювання знань студентів визначають робочі програми практики відповідно до її виду.

Звіт практики студент захищає перед комісією, призначеною кафедрою. Склад комісії визначається завідувачем кафедри.

Форма звітності за практику визначається навчальним планом, робочою програмою практики.

Звітна документація з практики: на кафедрі упродовж року зберігається характеристика студента, всі інші робочі матеріали практики повертаються йому для подальшого користування.

Оцінку за практику враховують при призначенні стипендії.

Студент, який не виконав програму практики, відраховується з Університету. Якщо програма практики не виконана студентом з поважної причини, то навчальним закладом надається можливість студенту пройти практику повторно (в межах графіку навчального процесу).

Підсумки практики обговорюються на засіданні кафедри та заслуховуються вченою навчального підрозділу Університету не менше одного разу упродовж року.

7. МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Джерела фінансування практики студентів Університету визначаються формою замовлення на фахівців: державне або регіональне, кошти фізичних чи юридичних осіб. Для фінансування виробничої практики можуть залучатися додаткові джерела фінансування, не заборонені законом.

Розміри витрат на практики визначаються кошторисом і є частиною загальних витрат на підготовку фахівців.

Оплата відряджень викладачам – керівникам практик - здійснюється закладом вищої освіти відповідно законодавства України про оплату службових відряджень.

Форма та порядок оплати праці безпосередніх керівників-методистів від бази практики визначається взаємною домовленістю сторін в угоді на проведення практики студентів Університету.

Під час практики, у період роботи на робочих місцях і посадах з виплатою заробітної плати, за студентами зберігається право на одержання стипендії за результатами підсумкового контролю.

За наявності угодів між Університетом та підприємством (організацією, установою) і за умови сплати в період виробничої практики студентам заробітної плати, 50% її може направлятися на рахунок закладу вищої освіти для здійснення його статутної діяльності, зміцнення навчально-матеріальної бази, соціальний захист студентів, проведення культурно-масової та фізкультурно-спортивної роботи тощо.

8. ДОКУМЕНТИ, ЯКІ РЕГЛАМЕНТУЮТЬ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАКТИКИ:

Зберігаються на кафедрах:

- наскрізні програми практик (електронний чи паперовий варіанти);
- робочі програми практик (електронний чи паперовий варіанти);
- характеристика як форма звітності студента за практику (1 навчальний рік).
- копії наказів про проведення практики (електронний чи паперовий варіанти);
- заліково-екзаменаційні відомості про результати практики

Зберігаються у відділі практики:

- документи з питань організації та проведення практики в Університеті, нормативні документи МОН України та кабінету міністрів;
- положення про проведення практики в Університеті;
- накази про організацію та проведення практики, розпорядження про практику. Відділ практики зобов'язаний передати накази про проведення практики у відповідні підрозділи.
- угоди про співпрацю між Університетом та базами практик.

9. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИРОБНИЧОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Науково-педагогічна практика завершується диференційованим заліком за стобальною системою.

При оцінюванні результатів науково-педагогічної практики враховуються такі показники:

- організованість і дисциплінованість студента-практиканта в період проходження практики;
- ініціатива і творчість, виявлені під час проходження практики на різних ділянках роботи;
- якість навчальної роботи;
- якість виховної роботи з групою та окремими студентами;
- якість дослідної роботи, виконаної в ході практики;
- якість оформлення документації з практики;
- своєчасність здачі документації.

Політика курсу науково-педагогічної практики базується на формуванні результатів навчання студента із академічної доброчесності.

Політика виставлення балів поточної успішності: – підготовка до лекцій та практичних занять (10 балів); проведення лекцій (30 балів); – підготовка і розробка практичних занять (40 балів); – оцінка відвіданого заняття – 10 балів; – захист практики на засіданні кафедри, оформлення звітних документів (звіт про проходження практики (стислий опис змісту роботи), щоденник практики, конспекти проведених занять, оцінка керівника про навчально-виховну роботу студента) – 10 балів. Максимальна кількість балів – 100 балів.

Студент, який не виконав програму практики, відраховується з Університету. Якщо програма практики не виконана студентом з поважної причини, то навчальним закладом надається можливість студенту пройти практику повторно (в межах графіку навчального процесу).

Виходячи з цього, поведінка студентів має відповідати високій репутації університету.

Система оцінювання.

Розподіл балів, які отримують студенти										Сума
підготовка до лекцій та практичних занять	проведення лекцій			проведення практичних занять				оцінка відвіданого заняття	оцінка керівника	
	1	2	3	1	2	3	4			
10	1	2	3	1	2	3	4	10	10	100 балів
	10	10	10	10	10	10	10			

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: модульне навчання. – К.: Вища шк., 1997. – 168 с.
2. Антонович Е.А. Художні техніки в школі: курс лекцій (спецкурс) / Е.А. Антонович, В.І. Проців, С.П. Свид. Івано-Франківськ : 1994. 312 с.
3. Артемова Л.В. Педагогіка і методика вищої школи. – К.: Кондор, 2008. – 272 с.
4. Асистентська практика студентів – магістрів. Орієнтовна програма і методичні рекомендації щодо проходження асистентської педагогічної практики. Підготовлені кафедрою педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка, березень 2004 р./<http://www.lnu.edu.ua/Pedagogika/pramag.pdf>
5. Вища освіта в Україні: навч. посіб. / В.Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко, М.Ф. Степко та ін.; за ред. В.Г. Кременя, С.М. Ніколаєнка. – К.: Знання, 2005. – 327 с.
6. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
7. Галус О.М., Шапошникова Л.М. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. – К.: Вища школа, 2006. – 215 с.
8. Джура Н.М. Інноваційні технології навчання в системі шкільної екологічної освіти: навчально-методичний посібник. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. – 104 с.
9. Закон України «Про вищу освіту» № 2984-III, із змінами від 2015 р.
10. Калініна Е. Інтегровані уроки з образотворчого мистецтва / Е. Калініна. // Початкова школа/Е.Калініна. 2002. №2. С. 37-38.
11. Кириченко М. Основи образотворчої грамоти. Київ : Освіта. 2002. 198 с.
12. Ковальов О. Декоративно-прикладне мистецтво у школі. 1 – 7 клас : Навчальний посібник / Олександр Ковальов. Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. 144 с.; іл. 52 с.
13. Ковальчук О. В. Українське народознавство : Книга для вчителя. Київ : Освіта, 1994. 176 с.
14. Лухтай Л. Нестандартний урок. Початкова школа. 1992. № 3. С 31-35.
15. Мороз А.Г., Падалка О.С., Юрченко В.Д. Педагогіка і психологія вищої школи: Навч. посіб. - К.: Вид-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2003. – 268 с.
16. Навчальний процес у вищій педагогічній школі/ за ред. Мороза О.Г. – К. : НПУ, 2001. – 338с. 11. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі / В.Нагаєв: навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.

17. Національна доктрина розвитку освіти // Центр Разумкова. Національна безпека і оборона. – 2002. – № 4. – С. 36-41.
18. Олексюк-Казо Л. М. Основи прикладної творчості: навч. посібник / Лариса Маркіянівна Олексюк-Казо. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. 201 с.
19. Освітні технології: навч. метод. посіб. / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; за заг. ред. О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2002. – 255 с.
20. Слепкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 2005. – 239 с.
21. Стельмахович М.Г. Теорія і практика українського національного виховання: посібник для вчителів початкових класів та студентів педагогічних факультетів. Івано-Франківськ: 1996. 180 с.
22. Полякова Г.А. Образотворче мистецтво, 1 – 7 класи: теорія навчання, календарно-тематичне планування, основні поняття з образотворчого мистецтва: навчальний посібник для вчителів / Г.А. Полякова та ін. Харків: «Скорпіон», 2011. 160 с.
23. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (Образотворче мистецтво). Київ: 2013.
24. Титаренко В.П. Методика викладання декоративно-прикладної творчості. Полтава: 2004. 249 с.
25. Твори українського образотворчого мистецтва на уроці у школі: Методичні рекомендації для вчителів образотворчого мистецтва шкіл різного типу навчання. // автор-укладач С.В.Коновець: ІЗМН. Київ: 1997. 64 с.
26. Федун С. І., Рубля Т. Є. Орієнтовне календарно-тематичне планування уроків образотворчого мистецтва для 1 - 4 класів [Текст]: метод. посіб. для вчит. загальноосвіт. навч. закл. і для системи підготовки та перепідготов. вчителів образотворчого мистецтва. Вінниця: Нова Книга, 2004. 56 с.
27. Федун С. І., Рубля Т. Є. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 1 класу [Текст]: метод. посіб. для вчит. загальноосвіт. навч. закл. і для системи підготовки та перепідготов. вчителів образотворчого мистецтва. Вінниця: Нова Книга, 2004. 64 с.
28. Федун С. І., Рубля Т. Є. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 2 класу [Текст]: метод. посіб. для вчит. загальноосвіт. навч. закл. і для системи підготовки та перепідготов. вчителів образотворчого мистецтва. Вінниця: Нова Книга, 2004. 64 с.
29. Федун С. І., Рубля Т. Є. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 3 класу [Текст]: метод. посіб. для вчит. загальноосвіт. навч. закл. і для системи підготовки та перепідготов. вчителів образотворчого мистецтва. Вінниця: Нова Книга, 2004. 64 с.

30. Федун С. І., Рубля Г. Є. Розробки уроків образотворчого мистецтва для 4 класу [Текст] : метод. посіб. для вчит. загальноосвіт. навч. закл. і для системи підготовки та перепідготов. вчителів образотворчого мистецтва. Вінниця : Нова Книга, 2004. 64 с.
31. Художня культура України: навч. посібник / Л.М. Масол, С.А. Ничкало, І.І. Веселовська, О.І. Оніщенко; за заг. ред. Л.М. Масол. Київ : Вища школа, 2006. 239 с. : іл..
32. Образотворче мистецтво у школі – http://osvita.ua/school/lessons_summary/fine_art/
33. Програма з образотворчого мистецтва – www.mon.gov.ua/images/education/average/new_pr/obr_myst.doc
34. Особливості образотворчого мистецтва у початковій школі – softacademy.luguniv.edu.ua/Programs/ThematicDrawing/05.htm
35. Образотворче мистецтво в основній школі – kassiopeya.com/obrazotvorche-mistectvo-v-osnovnij-shkoli.html
36. www.studsell.com/view/23987/.
37. ukrefs.com.ua/105473-Vidi-pozaklasno-ta-pozashk-l-no-roboti-z-obrazo
38. teacher.at.ua › Вчитель вчителю › Гурткова робота
39. bukvar.su › Педагогика

11. ДОДАТКИ

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Навчально-науковий інститут мистецтв

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

Івано-Франківськ

Прізвище та ім'я _____

Факультет _____

Спеціальність _____

_____

Курс _____

Місце проведення практики _____

Методисти фахової кафедри _____

Методист кафедри педагогіки _____

Методист кафедри психології _____

Директор закладу _____

Викладачі за спеціальністю _____

Час проведення практики _____

Обов'язки студента – практиканта

Обов'язки студентів-практикантів художнього відділення відповідають загальноприйнятим положенням університету про науково-педагогічну практику, згідно яких студент-практикант повинен:

виконувати правила внутрішнього розпорядку навчального закладу, у якому він проходить практику, розпорядження адміністрації цих закладів, керівників практики та педагогічного персоналу;

- щодня перебувати в навчальному закладі 6 годин, не менше 3 години працювати з студентами;
- стежити за тим, щоб зовнішній вигляд відповідав професійним вимогам викладача;
- виконувати всі види робіт, передбачені програмою практики, старанно готуватись до них;
- після закінчення практики протягом 3-х днів здати методисту звітну документацію.

У випадку невиконання обов'язків і порушення правил внутрішнього розпорядку навчального закладу студент може бути відкликаний з практики, після чого розглядається питання про його перебування в університеті.

Програма науково-педагогічної практики

Протягом першого тижня практики студент-практикант:

- знайомиться з планом навчально-виховної роботи навчального закладу, функціями педагога;
- знайомиться з календарним плануванням навчально-виховної роботи у закріпленій групі, складає індивідуальний план проведення навчально-виховної і дослідницької роботи на весь період практики;
- заводить щоденник педагогічних спостережень;
- розробляє конспекти лекцій, готує дидактичний матеріал та наочні посібники, знайомиться з ТЗН;
- вивчає програми і підручники, добирає літературу, в якій висвітлюється методика проведення занять, знайомиться з методами роботи викладачів та кураторами груп.

Протягом першого тижня студенти-практиканти відвідують і аналізують з методистом заняття та виховні заходи досвідчених викладачів.

В наступні тижні вони активно включаються в організацію навчально-виховної роботи з студентами групи, реалізують індивідуальний план, виконуючи такі види педагогічної діяльності:

1. Здійснюють психолого-педагогічне вивчення студентів і колективу на підставі особових справ, журналів обліку груп, практичних робіт студентів, спостерігають за студентами під час занять, розмов з студентами, педагогами та складають психолого-педагогічну характеристику колективу.

2. Відвідують і аналізують заняття; аналізують теми і розділи навчальних програм, запланованих на період практики; вивчають необхідну наукову і методичну літературу; добирають і виготовляють дидактичні матеріали; розробляють конспекти лекцій та практичних; проводять заняття на відповідному ідейно-теоретичному рівні; відвідують і аналізують заняття інших практикантів.

3. Контролюють знання, вміння та навички студентів з предмету методами індивідуального, фронтального, коментованого опитування, програмованого контролю; проводять самостійні і контрольні роботи.

4. Планують роботу викладача та студентів на всіх етапах заняття.

5. У процесі практики майбутні викладачі аналізують свою педагогічну діяльність і ведуть щоденник; працюють у семінарах, які проводяться керівниками практики; збирають матеріал до магістерської роботи; беруть участь у підсумковій конференції з питань практики в навчальному закладі і на факультеті; готують звітну документацію за практику, матеріали до виставки і для методичного кабінету кафедри, проводять науково-методичне дослідження теми, запропонованої керівником практики.

6. Вивчають і узагальнюють передовий педагогічний досвід викладачів.

Обов'язкові види робіт студента-практиканта

№ п/п	Вид роботи	К-сть (орієнтована на тиждень)
1.	Відвідування занять викладачів, студентів та участь в їх обговоренні	3
2.	Відвідування індивідуальних занять та участь в їх обговоренні	3
3.	Самостійне проведення занять	6
4.	Виготовлення таблиць до занять (для методичного кабінету факультету)	3
5.	Проведення індивідуальних занять	6
6.	Проведення консультацій, занять з невстигаючими студентами	3

7.	Участь у підготовці та проведенні олімпіад, конкурсів (готує група практикантів)	3
8.	Участь у засіданнях викладачів навч. закладу	3
9.	Проведення науково-методичних досліджень теми, запропо-нованої керівником практики, повідомлення результатів на звітно-науковій студентській конференції інституту. Зібраний матеріал використовується в магістерській роботі.	3
10.	Участь у підготовці і проведенні предметних екскурсій разом з викладачами (студент-есурсовод)	3
11.	Проведення в закріпленій групі виховних заходів з фахових дисциплін	3
12.	Участь у звітній виставці учнівських і студентських творчих робіт (організує група практикантів)	3
13.	Участь у звітній виставці матеріалів педпрактики (таблиці, приладдя, альбоми передового педагогічного досвіду викладачів тощо) в методичному кабінеті факультету	3

Завершуючи практику студенти-практиканти подають на кафедру такі матеріали і документи:

- щоденник;
- конспект лекції;
- план-схема психолого-педагогічної характеристики групи (колективу)
- звіт про проходження практики.
- характеристика на студента-практиканта

Розклад занять студента-практиканта

№ п/п	День тижня	Дата заняття	Група Назва предмета

Розклад дзвінків

заняття		

Конспект лекції

“Затверджую”

Методист фахової кафедри

Підпис

“ _____ ” _____ 20 р.

група _____ Дата _____ Номер пари _____

Тема _____

Мета (освітня, виховна, розвиваюча) _____

Тип заняття _____

Обладнання _____

План заняття

Хід заняття

Науково-популярна і методична література (використана студентом-практикантом):

Підпис керівника _____
Підпис студента-практиканта _____

ПЛАН-СХЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГРУПИ (КОЛЕКТИВУ)

1. Загальні відомості про групу:

склад за віком, статтю; традиції; загальна характеристика успішності та навчальної дисципліни; зв'язки групи з іншими групами і колективами.

2. Спрямованість колективу: мета і мотиви основних видів колективної діяльності, характеристика моральної атмосфери у групі:

а) навчальна діяльність (рівень загального розвитку студентів, широта інтересів, кругозір); вимоги до навчальної діяльності з боку активу і студентів один до одного; негативні та позитивні прояви взаємодії в навчальній роботі (взаємодопомога або списування, підказування тощо);

б) групова діяльність (суспільно корисна праця та її місце в житті колективу, види праці і характер її виконання, прояв дисципліни і свідомості в праці);

в) громадська діяльність групи; громадська думка;

г) інші види діяльності (інтерес до мистецтва, літератури, спорту; відвідування театрів, участь у лекціях, диспутах, конференціях тощо).

3. Характер взаємин у колективі: що лежить в основі взаємин у колективі (характер зв'язків у колективі, де дружать, місце проживання, спільна діяльність, інтереси тощо); як ставляться студенти один до одного, система їх взаємини (повага, ввічливість, чуйність, поступливість, взаємодопомога); загальні інтереси, прагнення бути разом у позаурочний час; взаємини між хлопцями і дівчатами; найавторитетніші студенти в групі, ставлення групи до студентів з фізичними вадами; загальні моральні норми, правила в колективі, які вважають за потрібне виконувати; характерні випадки порушень цих правил, їх причини та засоби впливу на порушників з боку наставника та студентського колективу.

4. Коротка характеристика виборного активу та його діяльності, наскільки він самостійно діє. Неформальні лідери, їхні взаємини з формальними лідерами, взаємозв'язок із органами самоврядування.

5. Педагогічне керівництво колективом: вплив особистості керівника (куратора, опікуна), викладачів (вчителів), батьків на колектив, ставлення групи до них, авторитет педагогів серед студентів (учнів); здійснення індивідуального підходу до студентів і загальний стиль педагогічного керівництва.

6. *Аналіз результативності індивідуальної виховної роботи (зі студентами, схильними до девіантної поведінки).*

7. *Проведення соціометрії та побудова соціометричних матриць.* Повинно бути дві соціометричні матриці: соціоматриця № 1. Міжособистісні стосунки в досліджуваній групі за критеріями симпатії – антипатії у сфері навчальної діяльності; соціоматриця № 2. Міжособистісні стосунки в досліджуваній групі за критеріями симпатії – антипатії у сфері дозвілля.

Висновки: визначення рівня вихованості студентів, зростання або зміна рівня вихованості; характеристика рівня розвитку колективу; основні недоліки в організації життя колективу, міжособистісних стосунків і шляхи їх подолання; можливість використання колективу для виховного впливу на окремих студентів, рекомендації щодо поліпшення роботи з організації та згуртування колективу, створення сприятливого психологічного мікроклімату для кожного студента.

— *Примітка:* кожне положення психолого-педагогічних характеристик має бути підтверджене прикладами на основі проведених спостережень.

План-схема соціометрії

Для вивчення стосунків у академічній групі доцільно використовувати соціометрію. Студентам пропонується відповісти на запитання, які дають змогу виявити їхні симпатії та антипатії один до одного, до лідерів, однокурсників, яких група не сприймає. Дослідник дає таку інструкцію: «Напишіть на аркушах паперу під цифрою 1 прізвище однокурсника, якого ви вибрали б у першу чергу, під цифрою 2 – кого б ви обрали, якби не було першого, під цифрою 3 – кого б ви обрали, якби не було першого і другого.» потім дослідник зачитує запитання.

Приклади запитань для вивчення ділових стосунків.

I. 1) кого зі своїх однокурсників ви попросили б у разі необхідності надати допомогу у підготовці до заняття (в першу, другу, третю чергу)?

2) кого зі своїх однокурсників ви не хотіли б просити у разі необхідності надавати вам допомогу у підготовці до заняття?

II. 1) з ким ви поїхали б у тривалу подорож?

2) кого з однокурсників ви б не взяли у подорож?

- III.** 1) хто з однокурсників краще виконає обов'язки старости?
2) кому зі студентів групи найважче буде виконувати обов'язки старости?

Приклади запитань для вивчення особистих стосунків.

I. 1) до кого з однокурсників ви звернулися б за порадою у важкій життєвій ситуації?

2) з ким із однокурсників вам не хотілося б ні про що радитися?

II. 1) якби всі однокурсники жили в польовому таборі, з ким із них вам хотілося б поселитися в одній палатці?

2) якби вашу групу переформували, кого з однокурсників ви не хотіли б залишити у ній?

III. 1) кого з однокурсників ви запросили б на день народження?

2) кого з однокурсників ви не хотіли б бачити на своєму дні народження?

Для опрацювання одержаних даних існує два графічних способи, що доповнюють один одного:

- 1) таблиці результатів;
- 2) соціограми.

Таблиці результатів заповнюються в першу чергу, окремо за діловими і особистими стосунками (табл.1). По вертикалі записуються за номерами прізвища всіх учнів класу, які вивчаються; по горизонталі – тільки їх номер. На відповідних перетинах цифрами +1, +2, +3 позначають тих, кого вибрав би кожен учень в першу, другу, третю чергу, цифрами – 1, -2, -3 тих, кого учень не обирає в першу, другу, третю чергу.

Соціометрична таблиця результатів.

Таблиця 1.

н №	Прізвище	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1			+1			+2			+3		-1
2		+1			+3	+2					
3		-1	+1		+2	+3					
4			+2			+1				+3	
5		+2	+1		+3			-7			-2
6											
7		+1			+3						
8		+1		+3	+2						
9			+2			+1		+3			-1
10			+2	+1		+3				-1	
	Кількість виборів										
	Кількість балів										
	Загальна сума										

Взаємний позитивний або негативний вибір обводиться в таблиці кружечком (незалежно від черговості вибору). Після того, як позитивні й негативні вибори будуть занесені до таблиці, треба підрахувати по вертикалі алгебраїчну суму всіх одержаних кожним учнем виборів (сума виборів). Потім треба підрахувати суму балів для кожного учня, враховуючи при цьому, що вибір у першу чергу дорівнює +3(-3), у другу +2(-2), в третю +1(-1). Після цього визначається кількість виборів і статус учня у класі.

Для визначення рівня згуртованості групи використовується формула:

$$\text{Згуртованість} = \frac{\Sigma}{0,5n(n-1)}$$

Де Σ - сума всіх взаємних виборів у групі;

n – кількість студентів.

Згуртованість групи тим вища, чим ближче до одиниці коефіцієнт згуртованості.

Соціограма – це графічне зображення результатів, одержаних за допомогою соціометричної методики при дослідженні міжособистісних відносин. Вона дає наочне уявлення про внутрішню групову диференціацію учнів групи за їх статусом (полярністю).

За даними таблиці №1 всіх студентів поділяють на чотири групи:

- **лідери** (найбільш популярні у класі студенти);
- **активісти** (ті, що мають досить багато позитивних виборів, але дещо менше, ніж лідери);
- **більшість** (ті, хто мають як позитивні, так і негативні вибори)
- **відкинуті** (ті, кого взагалі ніхто не вибрав, хто має більше негативних виборів, або ті, хто не мають ні позитивних, ні негативних)

Сама соціограма будується так: спочатку будуються чотири концентричні кола. Вертикальним діаметром їх ділять на два півкола, цифрами у кружечках позначають номери дівчат, а цифрами у трикутниках – номери хлопців.

Номери найбільш популярних студентів (лідерів) розміщують у центральному крузі. Причому, дівчат – у лівому крузі, а хлопців – праворуч.

Номери активістів (популярних студентів) розміщують у секторі між першим та другим колами. Номери більшості студентів розміщуються у секторі між другим і третім колами. І, нарешті, номери відкинутих студентів розміщують у секторі між третім і четвертим колами. Наступним кроком є візуальне зображення стосунків, яке позначається певними лініями:

- ⇒ позитивний односторонній вибір;
- негативний односторонній вибір;
- ↔ позитивний взаємний вибір;
- ↔ негативний взаємний вибір.

Цими лініями позначаються стосунки між членами академічної групи.

На підставі даних соціометричного аналізу робляться висновки про рівень згуртованості групи; наявність угруповань; їхні зв'язки з лідерами; про взаємодію лідерів між собою; відповідність обраного активу групи реальному; наявність студентів, яких колектив не приймає та ізольованих.

З метою підтвердження вірогідності відповідей дослідження може проводитися у навчальній групі кілька разів. Для повторного дослідження беруться інші запитання.

Звіт

Орієнтовна схема звіту:

1. Виконання плану практики. Які були відхилення від нього, що не виконано, чому; що зроблено понад план.
2. Кількість проведених занять. Найбільш досконалі заняття, які викликали труднощі, чому. Що дали студенту розробка та проведення системи занять за темою.
3. Індивідуальна робота з студентами, її результативність.
4. Практична допомога навчальному закладу (поліпшення обладнання предметного кабінету, виготовлення наочного приладдя та ін.).
5. Зміст та форми допомоги, яку виявили; груповий керівник педпрактики, методисти кафедр педагогіки і психології, викладачі, куратори груп, методисти фахових кафедр.
6. Методична і громадська робота:
  - а) участь у засіданнях педагогічних рад, методичних комісій;
  - б) участь у методичній та громадській роботі;
  - в) врахування індивідуальних особливостей студентів під час занять.
7. Загальні висновки про виробничу педагогічну практику в закладах вищої освіти:
  - а) досягнення недоліки в організації практики;
  - б) пропозиції та побажання щодо подальшого її поліпшення.

Облік проведених занять

№ п/п	Дата	Тема заняття	Оцінка	Підпис викладача	Підпис методиста
1	2	3	4	5	6
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					

Синишин Лілія Орестівна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**щодо проходження
науково-педагогічної практики**

Коректор: Наталія Галицька
Головний редактор *Я. Семко*
Літературна редакція і коректура *О. Цівкач*
Верстка і правка *Я. Семко*

Підп. до друку 09.09.2019 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура "Times New Roman".
Ум. друк. арк. 5,3. Тираж 300 пр.

Видавець «Симфонія форте»
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Крайківського, 2
Тел. (03420 77-98-92.

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців та виготівників видавничої продукції : серія ДК № 3312 від
12.11.2008.*

Виготівник – ФОП Семко Я.Ю.
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Крайківського, 2
тел. +38-067-342-56-46